

Recenze

Armand Baeriswyl – Peter Niederhäuser (Hrsg.): *Zeugen vergangener Macht und Herrschaft. Schweizer Burgen und Schlösser vom Mittelalter bis heute. Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters* 45. Basel 2017. 179 s. ISBN 9783908182290

Josef Unger

Publikace je výstupem z konference konané 3. a 4. června 2016 na zámku Spiez u příležitosti osmdesátých narozenin Wenera Meyera a je rozdělena do dvou částí. V první je publikováno devět referátů a v druhé je katalog obsahující základní informace o pětadvaceti důležitých hradech a zámcích Švýcarska a Lichtenšteinska.

Úvodní zdravotice od Daniela Gutschera obsahuje hlavní údaje o životní dráze jubilanta, který ukončil basilejskou universitu v roce 1965 v oboru všeobecná historie, ale propadl tomu, čemu se říká „Burgenfieber“. Již od roku 1961 byl v předsednictvu švýcarského „Burgenverein“, který se snažil postupně přeměnit ve vědeckou společnost. V roce 1974 založil časopis „Schweizer Beiträge zur Archäologie und Kulturgeschichte des Mittelalters“, vycházející doposud.

Obsahem článku Thomase Billera „Burg und Adel – zwischen Klischee und historischer Wirklichkeit“ (s. 14–25) jsou nejen příklady změny chápání středověké šlechty a jejich sídel, ale i stručný přehled vývoje hradů ve třech fázích. První fáze, datovaná od pozdního 10. stol. do doby kolem roku 1160, je charakterizována malou velikostí jednopodlažních sídel postavených ze dřeva a hlíny. Jen věže v nížinách na uměle nasypáných pahorcích (motte), jsou dokladem nároků šlechty na reprezentaci. Nejdůležitější fáze výstavby hradů spadá do období mezi léty 1160 až 1400. Hrady vyšší i střední šlechty jsou často opatřeny neobytnou obrannou věží (bergfritem) a dalšími prvky jako hradba, obytná budova, sál, kaple a hospodářská část. Vyšší šlechta držela někdy více hradů obsazených správci. Za francouzského krále Filipa II. Augusta se často budovaly kastely jejichž podoba byla přebírána i v okolních zemích. Konečná fáze hradů, spadající do 15. a počátku 16. stol., reagovala na palné zbraně, které byly příčinou změny opevňovacích prvků. Na druhé straně se projevil důraz na obytný komfort. Na předchozí článek navázala stať Armanda Baeriswyla „Herrenhöfe, Erdwerke und Wohntürme – die Anfänge des mittelalterlichen Burgenbaus im deutschsprachigen Raum“ (s. 26–38). Z písemných pramenů 8. až 10. stol. jsou známy velké hrady sloužící k zajištění královské správy. Vedle toho se budovaly panské dvory ohrazené náspem, palisádou a příkopem, obsahující přízemní budovy. Kolem roku 900 vznikají sídla nového typu o rozloze kolem 1 ha, které bývají označovány jako malé hrady (Kleinburgen), nebo soukromé hrady (Privatburgen). Proměna hradu z jednopatrového paláce v první polovině 11. stol. k hradu s více věžemi a paláci je dokumentována na Habsburgu. Rozšíření hradu s obytnou věží v 11. stol. souvisí s vzestupem

významu šlechty. Jako příklad proměny dvorce na sídlo typu motte v 11. stol. je uváděna lokalita Husterknupp. Ve Švýcarsku jsou však motte zastoupeny jen ojediněle. V 11. stol. se objevují i plášťové hrady (Mantelmauerburgen). Vývoj směřoval v německy hovořícím prostoru kolem roku 1160 ke klasickému šlechtickému hradu s bergfidem a palácem.

Další články se věnují stavbě hradů a měst rodinou Zähringerů, hradům v okolí Ženevy, zámku Colombieru, proměně hradů na zámky v 15. až 17. stol., snům po zámku a pevnostem Habsburgů, zajišťujícím hranici proti Švýcarsku v 16. stol. Pozoruhodný je i článek týkající se návštěvnosti hradů, kláštera a legionářského tábora sdružených pod Museum Aargau, která se od roku 2007, kdy dosahovala asi 80 tisíc návštěvníků, zvýšila do roku 2016 na asi 260 tisíc.

Velmi zajímavá je druhá část publikace zpracovaná Thomasem Bitterlim a Armandem Baeriswylem obsahující informace o důležitých hradních lokalitách. Vedle stručného textu a nejdůležitější literatury je umístěn plán (mnohdy analytický) a často i modelová rekonstrukce. Pro případné návštěvníky hradních památek se jedná o výborného průvodce. Najdeme zde zajímavé informace například o teplovzdušném topení na Altenbergu, o nejnavštěvovanějším hradu Švýcarska Chillonu (návštěvnost 300 tisíc ročně), hradu Habsburgu z něhož se dochovala jen menší část, dále o stojící obytné a útočištné věži benediktinského kláštera sv. Jana ve Val Müstair, datované do druhé třetiny 10. stol., hradu Salbüel, jehož počátky se sice kladou již do 10. stol., ale s nálezy především z 12. a první poloviny 13. stol., nebo opevněnému sídlišti Tremona, či hlavnímu sídlu Liechtensteinska ve Vaduzu. Tato část je ukončena informací o hradu Zug, který prodělal změnu od sídliště z 9./10. stol., překrytého v 11. stol. opevněním typu motte a nahrazeného v první polovině 13. stol. hranolovou věží s přístavky a také o hradu Zwing Uri s věží z poloviny 13. stol.